

וכי תבואו אל הארץ

הקדמת העורך

"למה?" – שאלה שעולה ביחס להרבה מצוות עשה ולא תעשה. "מדוע זה אסור?" או "מדוע חייבים?" האמת הפשוטה היא שזה בכלל לא משנה. אצל יהודי הכול שווה – "עשה ו"לא תעשה" הם רצונו של ה' ויהודי מסור לרצון ה' מבלי הבט על הסיבה. וכפתגם הידוע על הפסוק "למה יאמרו הגויים" – "למה?" – את זה "יאמרו הגויים". על עם ישראל נאמר "אשרי העם שככה לו".

ביחד עם זה, מצווים אנו להבין טעמים של המצוות, שכן:

א. גם זהו רצון ה' – שנחקור ונלמד ונהגה בתורתו הקדושה.

ב. כאשר אדם מבין את הטעמים למצוות, הוא מקיים אותם ביתר חשק. וגם זהו רצון ה', שהאדם יקיים את המצוות בשמחה ומתוך רצון.

ולכן מוצאים אנו ביאורים ופירושים שונים של המצוות וטעמיהן. גם תורת החסידות מבארת אל טעמי המצוות, אבל מהזווית האלוקית. במילים אחרות: העולם הגשמי הינו רק בבואה של עולמות רוחניים נעלים יותר, ואם דבר הוא אסור בעולם הזה הרי זה מפני שהשורש הרוחני של הדבר קשור עם העלם על האלוקות. ואם הדבר הוא מצווה בעולם הזה הרי זה מפני שהשורש הרוחני של דבר זה קשור עם גילוי אלוקות בעולם.

במאמר שלפנינו מבאר אדמוה"ז כי שורש איסור הערלה נובע מעומק ההעלם על האור אלוקי בשלשת השנים הראשונות. ואילו המצווה להביאו לירושלים בשנה הרביעית ולהלל את ה' על נובע מהגילוי הרוחני בשנה זו. וכדלקמן:

עלינו לשבח

"דרש ר' יהודה בן פדויה, מי יגלה עפר מעיניך, אדה"ר, שלא יכולת לעמוד בציוויך אפילו שעה אחת, והרי בניך ממתנין לערלה ג' שנים" (בראשית רבה פ' כ"א ט') ממדרש זה למדו המפרשים (ש"ך על התורה) כי מצוות ערלה היא תיקון לחטא עץ הדעת, שנאמר בו ג"כ "כי טוב העץ למאכל" ואדם הראשון נצטווה עליו בשעה התשיעית לבריאתו ובשעה העשירית כבר עבר על הציווי. ואילו המתין ג' שעות עד שבת היה כל פריו קדש הלולים. ולכן, כנגד חטאו של אדם הראשון נצטוונו "שלוש שנים יהיה לכם ערלים", ובשנה הרביעית "יהיה כל פריו קדש הלולים לה" כלומר שהבעלים אוכלים את הפירות בירושלים תוך כדי מתן שבת, הודיה והילולים לה'.

וכאן יש להבין – וכי ה' זקוק להילולינו? והלא הוא ית' מרומם על כל ברכה ותהילה ולו דומיה תהילה?

בתורת החסידות מבואר כי באמת ה' מצד עצמו הוא למעלה מכל שבח והילול, אבל כאשר זיו אורו "מתלבש" במידות אזי הוא נקרא על שם המידה בה הוא "התלבש". לדוגמא: כאשר האור והחיות האלוקי מתלבש במידת החסד, אזי נקרא הוא "חסיד" וכאשר מתלבש האור במידת הגבורה, אזי נקרא הוא "גיבור". במילים אחרות: הקב"ה מצד עצמו אינו שייך למידות או אפילו לשמות, והוא מרומם מהם לחלוטין. אבל כאשר הקב"ה בוחר להתגלות לנבראים, אזי הגילוי הוא ע"י שאורו של הקב"ה (ולא עצמותו) מתלבש במידותיו ואזי הוא מתגלה אל הנבראים כפי אופייה של המידה בה הוא התלבש ונקרא על שם אותה המידה. "התלבשות" זו היא ירידה כלפי ה', שכן כאמור מצד עצמו הוא מרומם מכל המידות, וכלשון הזוהר: "לאו מכל אינון מידות איהו כלל".

על כך דורשת תורת החסידות את הפסוק "ואתה קדוש יושב תהילות ישראל" (תהילים כ"ב ד') לאמור: "אתה" – הקב"ה, "קדוש" – כלומר מרומם ומובדל. ובכדי שיוכל להיות העניין של "תהילות ישראל", הרי שקודם צריך להיות "יושב" – כלומר ירידה. "יתרה על כן: ע"י ההילול והשבח שמהללים ומשבחים אותו ית', ממשיכים את האור האלוקי שיתלבש במידות. כמו על דרך משל, באדם – כאשר אדם זקוק לסיוע חברו באיזה עניין, אך באותה העת נמצא החבר בכעס גדול (שאז הוא רחוק ממידת החסד), הרי שע"י שהאדם קורה לו ומתחיל לשבחו איך שהוא בעל חסד גדול, על ידי זה מעורר אצלו את מידת חסדו (הגם שרגע קודם הייתה היא בהעלם גדול) שיתגלה אליו וייתן לו את מבוקשו.

הטעם לאיסור ערלה ע"פ "נגלה"

ע"פ הנ"ל נשאלת אם כן השאלה ההפוכה: אם יש תועלת בהילול, מדוע אסרה התורה את הפרי בשלושת השנים הראשונות ורק בשנה הרביעית התירה את הפרי ע"י השבח וההילול?

אמנם, בפתח המאמר הזכרנו כי איסור ערלה מתקן את חטא עה"ד. אבל מתוך זה שנאמר, כביכול, לאדם הראשון "עפר לעיניך... והרי בניך ממתינים לערלה שלש שנים" מובן כי איסור ערלה עומד בפני עצמו ואינו כנגד חטא עץ הדעת, אלא שמירת בני ישראל על האיסור רק מתקנת את חטא עץ הדעת. מוכרחים לומר אם כן, כי ישנו טעם פנימי יותר לאיסור זה.

מפרשי התורה הסבירו את איסור הערלה כך:

הרמב"ן (ויקרא יט כג-כה) מונה שתי סיבות: סיבה בריאותית - כיון שאכילת הפירות שגדלו תוך שלש שנים יש בהם נזק לגוף בשל הלחות הרבה הדבקה בהם. סיבה נוספת: כדי להביא את ראשית ההילולים בשנה הרביעית, ראוי להביא פירות טובים בטעמים ובריחים, ולאחר שיעברו ג' שנים רוב האילנות כבר מוציאים פירות ראויים להקרבה. בעל ספר החינוך (מצוה רמ"ז) מביא בשני טעמים נוספים את מצוות נטע רבעי ומסביר שכדי שהאדם יקבל נעם ברכותיו של הקב"ה, עליו להלל ולהודות לה' על הברכה אשר נתן לו ועל כן יעלה אותם ויאכלם במקום המקדש. וטעם נוסף - כדי שיקבע מושבו או מושב אחד מבניו בירושלים, היא מושב הכהנים והסנהדרין מורי התורה והחכמה וילמד שם תורה. ואילו הרמב"ם כתב (במורה הנבוכים חלק שלישי פרק לז), שטעם איסור ערלה הוא להוציא מדעות

עובדי ע"ז המחייבים לאכול את הפירות הראשונים כסגולה לברכה, וכן כדי להרחיק את עם ישראל מענייני כישוף שנהגו בהם האמורי על מנת לזרז גדילת הפירות.

הטעם לאיסור ערלה ע"פ החסידות

אמנם, בקבלה ובחסידות מובאים הסברים "פנימיים" יותר על איסור ערלה ועל המצווה לאכול בשנה הרביעית:

א. כי שלשת השנים הראשונות לנטיעת האילן מקבלת ה"ארץ העליונה" (השורש הרוחני של הארץ הגשמית) את חיותה מהספירות נצח, הוד ויסוד (נה"י) שע"פ תכונותיהם אינם מתאימים להלל בהם את ה'. אבל בשנה הרביעית, מקבלת ה"ארץ העליונה" את חיותה מספירת התפארת (שבאה לפני נה"י) המתאימה מטבעה לפאר ולהלל את ה'. אמנם לפי פירוש זה עדיין לא מובן מדוע אסור לאכול את הפירות אלא רק מדוע לא מתאים להלל עליהם את ה' בשלשת השנים הראשונות.

ב. כי שלשת השנים הראשונות הם כנגד ג' הקליפות הטמאות שאין להם תיקון אבל השנה הרביעית היא כנגד "קליפת נוגה" שניתן להעלותה לקדושה (ע"י ההילול והאכילה בירושלים).

במאמרינו מבאר אדמוה"ז כי שני הטעמים קשורים אחד בשני, ובהקדים משל מעניין הדיבור:

לכל אדם יש שכל ומידות. שכל ומידות אלו באים לידי ביטוי בדיבורו של האדם (וכמובן, גם במעשיו, אך בדיבור זה באופן גלוי יותר). אך יש הבדל בין הקשר שבין השכל למידות לבין הקשר של המידות עם הדיבור. השכל והמידות קשורים אחד לשני בקשר פנימי יותר, ולכן השכל יכול להוליד מידות, וכמו כן האדם חושב מחשבות בהתאם למידותיו. הקשר של המידות עם הדיבור הוא חיצוני יותר. כלומר שרק חיצוניות המידות מתלבשת בדיבור. ואדרבא, ככל שהמידה פנימית יותר, כך קשה יותר לבטאה בדיבור. למשל – כאשר האדם מצוי בכעס גדול אין הוא מוצא מילים לבטא את הכעס. או כאשר האדם מצוי בצער גדול, אין הוא יכול לבטא את הצער בדיבור כי אם בבכי. אבל כאשר המידה "חיצונית" יותר אזי ניתן לבטאה בדיבור ובהסברה. אמנם, כאשר האדם כבר מדבר ומסביר את תחושותיו המבוססות על המידות השונות שבנפשו, אזי יכול הוא לצקת תוכן פנימי יותר אל תוך המילים. לדוגמא: כאשר האדם מעוניין לומר דברי חוכמה, הרי ייתכן כי מפני עומק השכל אין בנמצא מילים המתארים אותו. על כן מתחיל החכם באופן של משל וסיפור והקדמה, ואז כאשר מתחיל להתקיים מבנה כלשהו של דיבור, ניתן להעמיק יותר ולצקת לתוכו תוכן פנימי יותר. בלשון החסידות נקרא הדבר "יחוד זכר ונקבה". כי המידות נקראות "זכר" מפני שהם המשפיעות בדיבור. ואילו הדיבור נקרא "נקבה" מפני שהוא המקבל מהמידות. אבל כאשר ישנה השפעה של פנימיות המידה (ע"י שקודם יש התלבשות של חיצוניות המידה) בדיבור, נקרא דבר זה בשם "יחוד".

ספירות נה"י הם שלושת הספירות התחתונות שבסדר ההשתלשלות (הנקראות גם בשם זעיר אנפין או ז"א). והם משולות לחיצוניות המידות. ספירת המלכות (האחרונה בסדר ההשתלשלות והאחראית להעביר את האור האלוקי לעולמות התחתונים יותר) נקראת בשם "דיבור" כי כמו שהדיבור מגלה את המידות כך ספירת המלכות מגלה את האור האלוקי לעולמות שלמטה ממנה. אבל, כיון שהמשכת המידות נה"י במלכות הם באופן חיצוני יותר, הרי

שספירת המלכות בעצם "מעלימה" על האור האלוקי הפנימי שבמידות. וכיון שהאור האלוקי הפנימי הוא בהעלם, לכן יש מקום ל "קליפות הטמאות" להאחז בו. שכן כל עניינין של הקליפות הטמאות הוא העלם – לכן נקראו "קליפה" כמו קליפה המכסה את הכלי. ולכן בשלשת השנים הראשונות, כאשר ה "ארץ העליונה" מקבלת מספירות נה"י הפרי אסור, כיון שהאור היורד ל "ארץ העליונה" דרך ספירת המלכות הוא בהעלם ואזי הקליפות נאחזות בו.

אבל ספירת התפארת היא פנימיותן של המידות נה"י. והיא כמו דבר החכמה אותו אומר החכם לאחר שבנה מסגרת של דיבור המתאימה לגלות בה את חוכמתו. ואזי, אין האור האלוקי בהעלם כל כך ומשום כך הפרי מותר בשנה הרביעית. אלא שכיוון שסוף סוף עדיין הדיבור מעלים אפילו אם באופן מועט, שכן יש הבדל בין השכל כפי שהשומע מבין אותו לבין השכל כפי שהוא במוחו של החכם, לכן עדיין הפרי בבחינת קליפה, אבל "קליפת נוגה" שניתן לתקנה ע"י שבח והילול לה'.